

SKUPOVI

Public History, Contested Pasts and Politics of Mourning, Summer school of the Jean Monnet Network for Applied European Contemporary History (AECH), Beograd, 22-28. lipnja 2019.

U Beogradu je od 22. do 28. lipnja 2019. održana međunarodna ljetna škola AECH-a (Jean Monnet Network), kao završni dio trogodišnjeg projekta koji je financijski podržala Europska unija. Program škole, koja se odvijala na engleskom jeziku, uključivao je profesore, istraživače, stručnjake i studente iz niza zemalja. Interdisciplinarnost je bila jedna od temeljnih postavki, stoga su osim povjesničara različitih usmjerenja sudionici dolazili iz polja kao što su teorija književnosti, kulturalni studiji, političke znanosti, psihologija, antropologija i dr.

Prvu večer, nakon uvodnih pozdrava Jelene Đorđević (Sveučilište u Beogradu) i Dennisa Dierksa (Sveučilište u Jeni) u kojima je istaknuta važnost integracijskih studija Europe s transnacionalnim i javnopovijesnim naglaskom, otvoren je okrugli stol na temu *The Politics of Mourning*, na kojem su se uvodnom izlaganju Sigrid Weigel (Director emeritus, ZfL, Berlin) u raspravi pridružili Damir Arsenijević (Sveučilište u Tuzli) i Olga Manojlović Pintar (Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd), uz moderiranje Željane Tunić (Sveučilište u Jeni). Weigel je u svojem izlaganju analizirala različite aspekte žaljenja (oplakivanja): povijesne predodžbe i rituale, njihovo shvaćanje na Zapadu i Istoku (dovodeći u pitanje opće paradigme), ali i odnos između žaljenja i politike. Naglasila je proces „politizacije žrtava“ prisutan u suvremenom društveno-političkom ozračju, na što su se iz vlastitih znanstvenih perspektiva nadovezali i njezini sugovornici.

Isti je tematski okvir bio i na sutrašnjoj prijepodnevoj raspravi koju je svojim izlaganjem pod naslovom „*To die for*“ in *Traditions of Judaism and Christianity* otvorio Martin Treml (ZfL, Berlin), ponudivši izuzetno zanimljiv pogled na figuru „mučenika“, oslanjajući se ponajviše na ikonografske motive iz europske povijesti umjetnosti i religije. U drugom dijelu izlaganja, Treml je na inovativan način interpretirao fotografije s mjesta sukoba u Ukrajini 2013./2014, nastojeći uspostaviti kontinuitet pojedinih simbola od antike sve do suvremenosti. U sličnom ključu nastavio je Zaal Andronikashvili (ZfL, Berlin) koji se u svom predavanju bavio figurom „oca koji oplakuje“, analizirajući dva monumentalna spomenika iz Gruzije i Bjelorusije. Osobito je iz javnopovijesne perspektive zanimljiv primjer gruzijskog spomenika *Otac vojnika* iz 1978. godine (autor Merab Berdzenishvili), inače nastalog na temelju lika iz istoimenog sovjetskog filma (1964), redatelja Revaza Chkheidzea. Posljednje izlaganje drugoga dana, *The Assassination of Zoran Đinđić and its Semantics of Martyrdom*, održala je Željana Tunić, ukazavši na radikalnu promjenu percepcije o bivšem srpskom premijeru nakon atentata 2003. godine i raslojavanje predodžbi o njegovoj ulozi u društvu, ali i na različite procese politizacije njegove smrti. Poslije svakog izlaganja održana je rasprava, što će se nastaviti i svakog od sljedećih dana ljetne škole.

Trećeg dana Thomas Cauvin (predsjednik International Federation of Public History, autor knjige *Public History: A Textbook of Practice* iz 2016) otvorio je cjelinu *Approaches to European Public History* s predavanjem ambiciozna naslova *We will all be public historians: The future of public history training in Europe*. Izlaganje je bilo preglednoga tipa, usmjereno više onim sudionicima škole koji dolaze iz drugih znanstvenih disciplina ili se dosad nisu susretali s teorijom i metodama javne povijesti. Cauvin je naglasak stavio na praktične aspekte javnopovijesnog djelovanja, učenje novih vještina, usavršavanje retorike i sl, pa se poslije njegova izlaganja razvila rasprava o primarnoj funkciji javnog povjesničara.

Dennis Dierks i Miloš Ničić (Sveučilište u Beogradu) izlagali su na temu *Making a City, Building a Nation: Monuments and the Memory Booms of the 19th, 20th and 21st Centuries*.

Dierks je postavio pitanje odnosa javne povijesti i kulture pamćenja (*Memory studies*) s metodološkog i teorijskog aspekta te ukazao na razlike državnog i društvenog u „procesu pamćenja“. Na primjeru Berlina tijekom Weimarske Republike prikazao je sukobljena pamćenja, s jedne strane demokratske republike, a s druge antidemokratski nastrojenih „civilnih društvenih aktera“. U svom dijelu predavanja, Ničić je analizirao tri specifične stilske i ideološke faze u stvaranju spomenika na području bivše socijalističke Jugoslavije: prvu do raskida s Informbiroom 1948. godine; drugu do ratova devedesetih; i treću, koja traje i danas, gdje je prisutno „vraćanje“ simbolima ranije povijesti. Osim toga, ukazao je i na specifičnosti sruza jugoslavenskog nasljeđa i suvremenih tendencija opće komercijalizacije koja uglavnom ne uključuje kontekst razumijevanja značaja monumenata.

Damir Arsenijević govorio je o projektu radne grupe *Vic, rat i genocid* čiji su suradnici u razdoblju od nekoliko godina nastojali preispitati postojeće prakse komemoracije žrtava rata u Bosni i Hercegovini. Kao teorijski okvir poslužila je psihoanaliza, napose Freudovi tekstovi o šali kao sredstvu razotkrivanja nesvjesnog i prešućenog. U pažljivo postavljenom, kritičkom okružju, šale o ratu i genocidu analizirane su kao specifičan oblik svjedočanstva na nizu javnih čitanja tijekom godina.

Cjelinu *Public History, Contested Pasts and Social Transformation* otvorila je Judith Brand (Forum ZFD, Bosna i Hercegovina) s temom *Voices from the Ground: Victimhood and Ethno-political Violence in Oral History*, predstavljajući niz projekata koji se bave različitim oblicima suočavanja s prošlošću, npr. *Koaliciju za REKOM* i *Documentu*. Chantal Kesteloot (CegeSoma, Belgija) izlagala je na temu *Transnational and Public History in Museums on the Second World War*, analizirajući razvoj muzeološke prakse tijekom 20. stoljeća, ponajviše uvjetovan iskustvima dvaju svjetskih ratova. Predstavljena su tri europska muzeja, sa svojim specifičnim kontekstima: *Caen Memorial* (otvoren 1988), *The Museum of the Second World War* (Gdansk, 2017), *The House of the European History* (Bruxelles, 2017), pri čemu je istaknuta važnost muzeja kao mjesta rasprave, a ne nečega neutralnog (iz čega proizlazi važnost uloge povjesničara). Jelena Đorđević u predavanju *Controversies about the NATO intervention: Fear and Feasts* predstavila je prilično originalnu interpretaciju kolektivne reakcije civilnog stanovništva Srbije na NATO-ovu intervenciju u Srbiji 1999. godine, tumačeći ju u ključu toposa *mundus inversus*, dakle, s naglaskom na ritualno, karnevalsko. Olga Manojlović Pintar kasnije je održala pregledno predavanje o povijesti Jugoslavije kao uvod u predviđene posjete muzejima.

Dan poslije, tema je bila *Public History and the Media*. Najprije je izlagao Jochen Voit (Ettersberg Foundation, Memorial Centre Andreasstraße, Erfurt). Govorio je o konceptu memorijalnog centra koji problematizira represiju i otpor SED-u u Istočnoj Njemačkoj (s naglaskom na Tiringiju). Samu zgradu današnjeg centra ranije je koristio *Stasi* za političke zatvorenike. No, Voit se javnom poviješću bavi i umjetnički, pa je tako čitao dio svoje grafičke novele *Nieder mit Hitler!*, u kojoj na temelju svjedočanstava svjedoka, ali i arhivske građe, ispisuje priču o njemačkom društvu tijekom nacističke i komunističke diktature. Marina Simić (Sveučilište u Beogradu) u izlaganju *Yugoslav History and its Film* ponudila je neku vrstu sinteze jugoslavenskog filma, podijelivši ga u nekoliko kategorija i tipova, s projekcijom nekoliko isječaka iz filmova. S druge strane, Jelena Jorgačević Kisić (Forum za religiju, medije i kulturu sećanja, Beograd) u svojem je izlaganju *The Hollywood View on the 'Balkan Wars'* analizirala dominantne reprezentacije Srba u holivudskim filmovima, gdje je na nekoliko izabranih primjera pokazala prevladavajuće stereotipe, izostanak konteksta, a ponekad i bilo kakvog pokušaja razumijevanja povijesnih okolnosti.

Posljednji radni dan ljetne škole otvorila je Sanja Iguman (Sveučilište u Bergamu) s predavanjem *Tourism and Public History: Contested Territories. Za case study* izabran je Beograd, grad koji je povijesno prošao različite mijene. Iguman postavlja pitanje identiteta i odnosa prema nasljeđu (koje nastaje procesom selekcije te se samo dijelu nasljeđa upisuje značenje i vrijednost), a gradski pejzaž promatra kao višeslojni koncept koji se sastoji od materijalnih, ali i nematerijalnih fenomena. U drugom dijelu izlaganja ukazano je na recentnije prijepore i intervencije na području grada i ovisnost koherencije i razumijevanja grada o političkom i ideološkom kontekstu. Usljedio je sastanak studenata sudionika ljetne škole na kojem se raspravljalo na temu *Is history applicable in the process of European integration*, nakon čega su rezultati rasprave predstavljeni organizatorima, čime je i okončan radni dio programa. Za vrijeme trajanja škole, uglavnom u popodnevnom i večernjim satima, sudionici su imali i sljedeće grupne aktivnosti: organizirano vodstvo do beogradske tvrđave, posjete Palači Srbije (nekadašnja Palača Federacije), Muzeju Jugoslavije, Muzeju afričke umjetnosti i koncertu Beogradskog filharmonijskog orkestra. Treba spomenuti da je krajem 2019. godine planirano objavljivanje zbornika *Public History on the Battlefield of Europe: Dealing with Painful Pasts in the 20th Century* koji je također rezultat rada na ovom projektu.

U konačnici, iskustvo sudjelovanja na ljetnoj školi uvjerilo me da javna povijest kao polje uistinu može donijeti dodatnu razinu kritičke analize odnosa prošlosti i sadašnjosti. Pokazalo se da neke europske zemlje već imaju ozbiljno razvijene prakse djelovanja i načine adresiranja problematičnih društvenih tema, uz svijest da se još mnogo može i treba učiniti u vezi tih pitanja. Institucionalno umrežavanje i suradnja različitih vrsta stručnjaka otvaraju brojne mogućnosti za konceptualne i metodološke inovacije, iako takvi projekti, dakako, zahtijevaju ozbiljna financijska sredstva i podršku političkih aktera. Pritom prioriteti trebaju biti jasno naznačeni, a etička uloga povjesničara mora biti važnija od tržišne logike. Javna povijest otvoreno je i inkluzivno polje – prinosi ostalih disciplina dragocjeni su za širenje perspektive, no javnopovijesna praksa najbolje funkcionira kad temelj djelovanja čini „klasični“ povjesničarski rad na koji se onda naslanjaju ostali elementi. Bez suštinskog razumijevanja određene teme iz prošlosti ne može se ni ići u suočavanje s njom. Naravno, dio povjesničara neće napustiti svoje „kule bjelokosne“ i to je potpuno u redu – epohalna djela uglavnom se tako i ispisuju. No, istovremeno, uvjeren sam da će s vremenom biti sve više stručnjaka javnopovjesničarskog senzibiliteta koji će objeručke prihvatiti neizbježnu evoluciju struke – i pronaći svoje mjesto u novim okolnostima.

Dino Staničić